

MICAE MEDIAEVALES II.

*Fiatal történészek dolgozatai
a középkori Magyarországról és Európáról*

MICAE MEDIAEVALES

II.

*Fiatal történészek dolgozatai
a középkori Magyarországról és Európáról*

SZERKESZTETTE
*Péterfi Bence, Vadas András,
Mikó Gábor, Jakab Péter*

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Budapest
2012

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Tanulmányok – Konferenciák
3. kötet

Sorozatszerkesztő
Székely Gábor

A kötet megjelenésére az „Önálló lépések a tudomány területén”
ELTE TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0030 projekt keretében,
annak támogatásával került sor.

Támogatta továbbá:
az ELTE BTK Hallgatói Önkormányzata



Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszecsenyiterv.gov.hu
06 40 638 638



A projektek az Európai Unió támogatásával, az Európai
Szociális Alap társfinanszírozásával valósulnak meg.

ISBN 978-963-284-300-1
ISSN 2062-2198

A tanulmányok szerzői © Bakonyi Zsuzsanna, Gyönki Viktória, Ilkó Krisztina, Incze
János, Kádas István, Kanyó Ferenc, Kelényi Borbála, Kranzieritz Károly, Rákos-
Zichy Johanna, Schmidtmayer Richárd, Urbán Máté, Vadas András, Vajda Tamás

A kötet szerkesztői © Jakab Péter, Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András

A kiadványt tervezte
Kiss Béla

Nyomta és kötötte a Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
Felelős vezető: Kovács Jánosné

Tartalomjegyzék

DRASKÓCZY ISTVÁN – NAGY BALÁZS: Előszó	9
Rövidítésjegyzék.....	11
RÁKOS-ZICHY JOHANNA: A vértanúk testéről való gondoskodás a mártírakták tanúsága alapján	13
GYÖNKI VIKTÓRIA: Váltásárfizetés a 10–11. századi Izlandon két nemzeti sagában.....	25
ILKÓ KRISZTINA: Az askézis gyakorlatának szélsőséges formái Szent Zoerard-András vitájában	33
URBÁN MÁTÉ: A két Szent Bernát pusztasága és Paradicsoma.....	45
VAJDA TAMÁS: Árpád- és Anjou-kori vízimalmaink tájalakító hatása	59
KANYÓ FERENC: Óbudától „Ősbudáig”. Egy mítosz historiográfiája	77
KRANZIERITZ KÁROLY: Változások a Délvidéken Nikápoly után. Az 1397. és 1398. év katonai eseményei	97
INCZE JÁNOS: Luxemburgi Zsigmond városzálogosításai: Segesd és Bártfa esete.....	109
SCHMIDTMAYER RICHÁRD: Vértesi várak. A Rozgonyi család főúri rezidenciái a 15. században	123
KÁDAS ISTVÁN: Egy abauji atyafiság Mátyás király udvarában. Adalékok a Semsei család Hunyadi-kori történetéhez	141
KELÉNYI BORBÁLA: Három Várdai-feleség végrendelete a késő középkorból	159

BAKONYI ZSUZSANNA: <i>Nők a nagyszombati gazdaságban.</i> <i>A 16. századi nagyszombati misszilisek tanúsága</i>	177
VADAS ANDRÁS: <i>„A vizek gyakran kilépnek a medrükből”.</i> <i>Körmend és az árvizek (1600–1659)</i>	189
Köszönetnyilvánítás	211
A szerzőkről.....	213

Table of contents

ISTVÁN DRASKÓCZY – BALÁZS NAGY: <i>Foreword</i>	9
<i>List of Abbreviations</i>	11
JOHANNA RÁKOS-ZICHY: <i>Taking Care of the Bodies in the Acts of Martyrs</i>	13
VIKTÓRIA GYÖNKI: <i>Ransom-Paying in Tenth–Eleventh-Century Iceland in Light of Two Clan-Sagas</i>	25
KRISZTINA ILKÓ: <i>The Extreme Forms of Ascetic Practice in the Life of Saint Zoerard-Andrew</i>	33
MÁTÉ URBÁN: <i>The Desert and Paradise of the Two Saint Bernards: the Motive of Landscape in Twelfth-Century Monastic Hagiography</i>	45
TAMÁS VAJDA: <i>Water Mills as Driving Forces of Landscape Change in the Árpáadian and Angevin Period</i>	59
FERENC KANYÓ: <i>From “Old Buda” to “Ancient Buda”: a Historiography of a Myth</i>	77
KÁROLY KRANZIERITZ: <i>Changes in the Southern Borderline after Nicopolis: the Hungarian Military Campaigns of 1397 and 1398</i>	97
JÁNOS INCZE: <i>The Town Pledgings of King Sigismund: the Case Studies of Segesd and Bardejov</i>	109
RICHÁRD SCHMIDTMAYER: <i>The Castles of the Vértes Mountains: the Noble Residences of the Rozgonyi Family in the Fifteenth Century</i>	123
ISTVÁN KÁDAS: <i>A Noble Family from Abaúj/Abov-Turňa County in the Court of King Mathias Corvinus: Contributions to the History of the Semsei Family in the Age of Hunyadis</i>	141

BORBÁLA KELÉNYI: <i>Three Wives' Last Wills in the Várdai Family from the Late Middle Ages</i>	159
ZSUZSANNA BAKONYI: <i>Women in the Economy of Trnava: the Witness of the Sixteenth-Century Missiles from the Trnava City Archives</i>	177
ANDRÁS VADAS: „ <i>Rivers Leave Their Beds Frequently</i> ”: <i>Körmend (W Hungary) and Rába/Raab (1600–1659)</i>	189
<i>Acknowledgements</i>	211
<i>Notes on Contributors</i>	217

Rövidítésjegyzék*

- ÁMTF Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I–IV. köt. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963–1998.
- Anjou Kristó Gyula (főszerk.): *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia, 1301–1387*. I–XVII., XIX–XXVIII., XXXI. köt. Budapest–Szeged: József Attila Tudományegyetem/Szegedi Tudományegyetem – Csongrád Megyei Levéltár – Szegedi Középkorász Műhely, 1990–2012.
- Bártfa Iványi Béla (szerk.): *Bártfa szabad királyi város levéltára 1319–1501*. I. köt. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1910.
- Csánki Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. köt. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1890–1913. repr. Budapest: Állami Könyvterjesztő Vállalat, 1985.
- DF MNL OL, U szekció, Diplomatikai Fényképgyűjtemény
- DL MNL OL, Q szekció, Diplomatikai Levéltár
- Engel: *Arch.* Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I–II. köt. (História Könyvtár: Kronológiák, adattárak 5.) Budapest: História Alapítvány – Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, 1996.
- Engel: *Gen.* Engel Pál: *Középkori magyar genealógia*. In: Uő: *Középkori magyar adattár*. CD-ROM. Budapest: Arcanum Kiadó, 2001.
- Fejér Georgius Fejér (szerk.): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. I–XI. köt. Budae: Typis Typogr. Regia Universitatis Ungaricae, 1829–1844.
- Házi Házi Jenő: *Sopron szabad királyi város története*. I. rész: 1–7. köt., II. rész: 1–6. köt. Sopron: Székely és Társa ny., 1921–1943.
- Héderváry Radvánszky Béla – Závodszky Levente (szerk.): *A Héderváry-család oklevéltára*. I–II. köt. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1909–1922.

* A legalább két tanulmányban szereplő levéltári egységek, forráskiadványok és segédletek kaptak helyet a rövidítésjegyzékben.

- Lukcsics Lukcsics Pál (szerk.): *A XV. századi pápák oklevelei*. I–II. köt. (Olaszországi magyar oklevéltár. Monumenta Hungariae Italica 1–2.) Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1931–1938.
- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
- MTA Magyar Tudományos Akadémia (Budapest)
- Nagy Iván Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. I–VIII. köt. Pest: Beimel és Kozma – Ráth, 1857–1868. (repr. Budapest: Helikon Kiadó, 1987–1988.)
- Perényi Tringli István (szerk.): *A Perényi család levéltára 1222–1526*. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 44.) Budapest: Magyar Országos Levéltár – Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, 2008.
- PL Jacques Paul Migne (szerk.): *Patrologiae cursus completus. Series Latina*. I–CCXXI. köt. Lutetiae Parisiorum: Garnier, 1844–1865.
- SRH Emericus Szentpétery (szerk.): *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*. I–II. köt. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1937–1938. Repr. szerk. Szovák Kornél – Veszprémy László. Budapest: Nap Kiadó, 1999.
- Szerbia Thallóczy Lajos – Áldásy Antal (szerk.): *A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526*. (Monumenta Hungariae historica: Diplomataria 33. = Magyarország melléktartományainak oklevéltára. Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum 3.) Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1907.
- Zichy Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső – Kammerer Ernő – Döry Ferenc – Lukcsics Pál (szerk.): *A zichi és vásonkeői gróf Zichy család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő*. I–XII. köt. Pest–Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1871–1931.
- ZsO Mályusz Elemér – Borsa Iván – C. Tóth Norbert – Neumann Tibor (szerk.): *Zsigmondkori oklevéltár*. I–XI. köt. (1387–1424). (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49.) Budapest: Akadémiai Kiadó – Magyar Országos Levéltár, 1951–2009.



1. kép: Jean le Clerc: Szent Zoerard-András, 1620. Martin de Vos és Jan Sadeler nyomán
 Rézmetszet, papír, 24,1 × 19,2 cm, a szerző tulajdona

Az aszkézis gyakorlatának szélsőséges formái Szent Zoerard-András vitájában

„Ego autem, cum mihi molesti essent,
induebar cilicio.”¹

AZ 1083-BAN, I. (Szent) László király által kezdeményezett kanonizáció során – ünnepnapja alapján – elsőként Szent Zoerard-András vétetett fel a szentek közé Magyarországon.² Napjainkra talán kevésbé evidens, miért éppen a külhonból érkezett, „ex rusticitate”, azaz egyszerű származású, a világtól teljes elvonultságban élő remetével kezdődik hazánk szentjeinek sora. Egyben ő a főszereplője Boldog Mór (1000 k.–1070 k.) pécsi püspök 1064–1070 körül írt *vitájának*, amely a magyarországi hagiográfia első fennmaradt darabja.³ Amennyiben életrajzában keressük kivételes szerepére a választ, annak sarkalatos pontjait csodatételeinek ismertetése mellett egyértelműen kivételes önsanyargatásának, mértéket nem ismerő aszkézisének bemutatása adja. Mi volt olyanira különleges Zoerard-András aszketikus gyakorlatában? Következő tanulmányomban erre próbálok választ találni.

Zoerard-András, a remete

Zoerard-Andrással nagyjából egy időben Szent Gellért is remetéskedett a Bakonyban, ahol hét évig élt „teljesen egyedül, böjtölve és imádkozva”, majd püspöksége idején is gyakran virrasztott egy apró cellába elvonulva. Az ő ideálja azonban elsődlegesen

¹ Zsoltárok 34:13.

² Klaniczay Gábor: Az 1083. évi magyarországi szentté avatások. Modellek, minták, kultúrtörténeti párhuzamok. In: Fügedi Erik (szerk.): *Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1986. 15–16.; Sólmos Szilveszter: *Szent Zoerard-András (Szórád) és Benedek remetek élete és kultusza Magyarországon*. Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 1996.

³ Ilkó Krisztina: A Boldog Mór pécsi püspök által írt *Legenda Sanctorum Zoerardi et Benedicti* szövegahagyománya a középkor és kora újkor folyamán. In: Bartók Zsófia Ágnes – Dobozy Nóra Emőke – Fölköli Gábor – Lovas Borbála – Nádor Zsófia – Szilágyi Emőke Rita (szerk.): *Mű & Szerző. Fiatal kutatók konferenciája. Tanulmánykötet*. (Arianna könyvek 4.) Budapest: ELTE BTK, 2012. 91–100.

a szelídebb, harmonikusabb itáliai mintát követő életút,⁴ amely éppen az ellenpólusát adja Zoerard-András jóval szigorúbb gyakorlatainak. Az István király asztalánál is megfordult Niederaltaichi Günther szerzetes – Regensburgi Arnold feltehetően a 13. századból ránk maradt *vitájának* tanúsága szerint – miután remeteségbe vonult, szintúgy beérte kevés élelemmel, kemény megpróbáltatásokat állt ki, önfegyelmezési módszeréről azonban ennél többet nem tud meg az olvasó,⁵ ahogyan más magyarországi remetéről sem maradtak fenn bővebb beszámolók a 11. századból.

Szent Zoerard-András *vitájában* egyfajta érdekes kettősség fedezhető fel: Mór püspök a remete önmegtartóztató gyakorlatait részletesen leírta, azonban az ezt megelőző életéről, hogy már az ezredforduló táján Magyarországra érkezett, szinte semmit nem tudunk meg. Nem ismerjük pontos származását, sőt az is heves vita tárgyát képezi majdnem fél évezredre visszamenőleg a történetírók, majd történészek között, hogy egyáltalán honnan érkezett hazánkba: Lengyelországból, avagy az isztriai Póla (Pula, Horvátország) vidékéről.⁶ Zoerardus, miután meglátogatta Pannonhalmát, a zaborhegyi Szent Ipoly-monostorba ment, ahol szerzetesi fogadalma után az András nevet vette fel, és Fülöp apát engedélyével – „solitudinem subintravit” – a vadon magányába vonult.⁷

Böjt

„Magna corporis defagitatione” – írja Mór, Zoerard-András testét szigorú böjtre kényszerítette.⁸ Három napig semmilyen ételt nem vett magához Krisztus feltámadásának tiszteletére, ez azonban még korántsem volt szokatlan gyakorlat egy remetétől.⁹

⁴ Török József: *A tizenegyedik század magyar egyháztörténete*. Budapest: Mikes Kiadó, 2002. 94.

⁵ Körmendi Tamás: Remete Günther és Magyarország. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 22, No. 3–4 (2010): 6.; Phyllis G. Jestice: *Wayward Monks and the Religious Revolution of the Eleventh Century*. (Brill's Studies in Intellectual History 76.) Leiden: Koninklijke Brill, 1997. 71.

⁶ Stanisław Pietrzak: „Terra Poloniensium”, z której pochodził „Zoerardus–Andreas”. In: Leszek Migrała (szerk.): *Święty Świerad i jego czasy. Materiały z sympozjum naukowego w Tropiu, 10–11 lipca 1998*. Nowy Sącz: Katolickie stowarzyszenie „Civitas Christiana”, 2001. 158–178.; Imre Boba: Saint Andreas-Zoerard. A Pole or an Istrian? *Ungarn-Jahrbuch* 7 (1976): 65–71.

⁷ F. Romhányi Beatrix: *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon*. Budapest: Pytheas, 2000. 75.; A legendaszöveg mérvadó kritikai kiadása: Madzsar Imre (rec.): Maurus: Vita sanctorum heremitarum Zoerardi confessoris et Benedicti martiris. In: SRH II. 357–361. Két legutóbbi magyar fordítása: Csóka J. Gáspár (ford.): Szent András és Benedek legendája. In: Érszegi Géza (szerk.): *Árpád-kori legendák és intelmek. Szentek a magyar középkorból I*. Budapest: Osiris Kiadó, 1999. 7–10.; Almási Tibor (ford.): Mór: Szórárd hitvalló és Benedek vértanú életirata. In: Kristó Gyula (szerk.): *Az államalapítás korának írott forrásai*. (Szegedi középkortörténeti könyvtár 15.) Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1999. 229–236.

⁸ SRH II. 358.

⁹ Vö. Jerome Kroll – Bernard Bachrach: *The Mystic Mind. The Psychology of Medieval Mystics and Ascetics*. New York: Routledge, 2005. 83–87.

A húsvétot megelőző böjti időszakban azonban a keleti, szír-palesztin szerzetesek által gyakorolt böjtöt folytatta, amely már jóval kirívóbb példa. Fülöp apáttól negyven diót kapott a Szent Negyvennap idejére, ugyanúgy, ahogyan azt „Zosimas apát is előírta szerzetesei számára”.¹⁰ A legendaszöveg ezen pontjánál azonban rögtön felvetődik a kérdés: ki volt ez a Zosimas apát, akiről Mór többet nem árul el? Egyiptomi Mária 7. századi, Szent Sophronios (560–638) jeruzsálemi pátriárka által írt görög nyelvű életrajzában szerepel egy bizonyos Zosimas palesztin szerzetes, akinek a monostorában különleges böjti szokás élt: a barátok ugyanis a *quadragesima* kezdetén a templomba gyűltek, ahol az apát megáldotta őket, majd ünnepélyes éneklés közepette kitérték az apátság kapuit. Közülük néhányan a pusztába indultak, hogy ott töltsék a szent időszakot egészen virágvasárnapig.¹¹ Csupán annyi élelmet vittek magukkal, amennyit teste ellátására ki-ki óhajtott vagy szükségesnek tartott: „egyesek egy kis kenyeret, mások szárított füget vagy datolyát [...]. Néhányan pedig semmit.”¹² Jelenleg a szakirodalomban szinte kivétel nélkül minden ugyanezt a párhuzamot említő szerző Mór szövegéből kiindulva Zosimas apátot emleget Sophronios aszkétája esetében is, az eredeti *vita* azonban semmi ilyesmit nem említ, az Egyiptomi Máriával a sivatagban találkozó egyszerű szerzetesről szól csak.¹³ Itt így némi pontosítást célszerű tenni: mindamellett nem zárható ki, hogy később apáti méltóságra emelkedett volna, legalábbis a későbbi hagyományban már egy regula is kötődött a nevéhez. Ezt sugallja az a tény is, hogy egy 17. századi hagiográfus, Pierre Poussines (1609–1686) Gázai Dorotheus (505 k.–565 k.) *Didaskaliájában* (Διδασκαλία) szereplő Zosimassal azonosította, a *Kephalaia* (Κεφάλαια) szerzőjével, noha ebből az időben távoli interpretációból biztos következtetések nem vonhatók le.¹⁴ Dorotheus munkája ugyan ismert lehetett a szlávok körében már az ezredforduló előtt, és Egyiptomi Mária története szerepelt Simeon Metaphrastes a 10. század második felében keletkezett *Menologionjában*, de úgy gondolom, az sem elképzelhetetlen, hogy Zoerard-András és a zobori szerzetesek, vagy

¹⁰ „Cum autem quadragesimale tempus adveniret, exemplum vite regularis, sub qua Zosimas abbas degebat, ubi quadraginta quinque dactylis quisque quadragesimam deduxit, ipse a patre Philippo, a quo habitum religionis perceperat, quadraginta nuces accepit et eo existens victu contentus diem sancte resurrectionis cum gaudio expectavit.” – SRH II. 358.

¹¹ Σωφρονίου: Βίος Μαρίας Αιγύπτιας. S. Sophroni: Vita Mariae Aegyptiae. In: Jacques Paul Migne (szerk.): *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*. I–CLXI. köt. Paris: Excudebatur et venit apud J.-P. Migne, 1857–1866. LXXXVII. 3702–3703.

¹² „ὁ μὲν γὰρ ἄρτον ἐκόμισε τῇ χρείᾳ τοῦ σώματος σύμμετρον, ὁ δὲ ἰσχάδας, ἄλλος φοίνικας [...] ἄλλος δὲ οὐδὲν.οὐδὲν.” – Uo. LXXXVII. 3703.

¹³ Vö. Rónay György: Boldog Mór püspök és a zoborhegyi remeték. In: Lippay Lajos (szerk.): *Magyar szentek*. Budapest: Maecenas Könyvkiadó, [é. n.] 173.; Viliam Judák: *Hviezdy slovenského neba*. Trenčín: Naše kníhkupectvo, 1993. 45.; Richard Pražák: Mór püspök Zoerard és Benedek remetéről szóló legendája. In: Takács Imre (szerk.): *Mons Sacer 996–1996. Pannonhalmi 1000 éve*. I–III. köt. Pannonhalmi: [Szent Gellért Hittudományi Főiskola], 1996. I. 336.; Csóka J. Gáspár: Szent András i. m. 176.

¹⁴ Marina Miladinov: *Margins of Solitude. Eremitism in Central Europe between East and West*. Zagreb: Leykam International, 2008. 119.

legalábbis Mór püspök ismerték Sophronios eredeti szövegét. Ugyan a nyugati kultúrkörben is olvasták Egyiptomi Mária legendáját, amely még a *Legenda Aurea*-ban is szerepelt, azonban itt Zosimas életéről és böjti gyakorlatáról semmilyen bővebb leírás nem szerepel.¹⁵ A görög forrás ismeretét sejteti továbbá az is, hogy a rá való hivatkozás igen hangsúlyosan jelenik meg a rövid legendában. Utóbbi azonban nem szükségszerűen feltételezi a remete palesztinai zárandoklatát, ahogyan azt Józef Tadeusz Milik, Zoerard első monográfusa elképzelte.¹⁶ Alátámasztja azonban a felvetést, hogy az eddigiekben bencés monostorként szereplő Szent Ipoly talán nem is csak nyugati szerzetesek számára szolgált lakóhelyül, hanem keleti rítusú, vagy legalábbis görög nyelvtudással és műveltséggel rendelkező barátoknak is. A Nyitra melletti kétrítusú monostor gondolata már régebben is felvetődött a szakirodalomban,¹⁷ a kérdés eldöntéséhez azonban még újabb bizonyítékok lennének szükségesek.

Egyes európai remeték, így a Nizza mellett élő Hospicius *reclusus* követhették a keleti remetéket a datolyaevésben, a nagyböjti napok alatt pedig táplálkozhattak kereskedők által hozott különféle egyiptomi füvek gyökerével.¹⁸ Magyarországon azonban már csak az éghajlati adottságok is igazolják a datolyák és fügek dióra cserélését. Amellett, hogy Zoerard-Andrásnak ezzel kellett beérnie, ennek a növénynek is fontos szimbolikája volt, hiszen Szent Ágoston nyomán a középkori gondolkodók elsődlegesen Krisztusra vonatkoztatták természetét.¹⁹

A nyugati egyházban a böjti napok száma valójában 36, illetve összesen 44, a keleti egyházak éppen negyvennapos böjtje pedig szintén Palesztinából ered.²⁰ A szír szerzetesek ezen időszakon túl is közsímtelen szigorú szokásokkal éltek. Szent Jeromos megemlékezett egyikükről, aki éveken keresztül egy öreg ciszternában lakott és mindössze öt fűgét fogyasztott el naponta²¹ – és ez még több is, mint amennyit Zoerard-András vett magához a *Quadragesima* időszakában. A szoros keleti párhuzamok mellett az mindenesetre már Benedek regulájában is olvasható, hogy a Szent Negyvennap

¹⁵ [Georg Theodor] Graesse (szerk.): *Jacobus a Voragine: Legenda Aurea*. Lipsiae: Impensis Librariae Arnoldianae, 1801. 247–249.

¹⁶ Józef Tadeusz Milik: *Święty Świerad. Saint Andrew Zoerardus*. Rome: Edizioni Hosianum, 1966. 70.

¹⁷ Uo. 48.

¹⁸ „nihil aliud quam purum panem et paucos dactylos comedebat, in Quadragesima radices herbarum.” – Gregorii Turonensis episcopi opera omnia. In: PL LXXI. col. 692.

¹⁹ A gondolat egyik leghíresebb példája St. Victor-i Ádám költeménye: „Contemlemur adhuc nucem / [...] / Nux est Christus; cortex nucis / Circa carnem poena crucis; / Testa, corpus osseum, / Carne tecta Deitas, / Et Christi suavitas / Signatur per nucleum.” – Idézi Peter G. Tchemitch: *Imagining a Universe of Majesty. The Formation of the European Character 750–1151 AD*. Skara: [K. n.], 1992. 314.

²⁰ Joseph Patrich: *Sabas, Leader of Palestinian Monasticism. A Comparative Study in Eastern Monasticism. Fourth to Seventh Centuries*. (Dumbarton Oaks Studies 32.) Dumbarton Oaks: Harvard University Press, 1995. 271.

²¹ S. Eusebii Hieronymi: *Vita S. Pauli Eremitae*. In: PL XXIII. col. 22.

ideje alatt a szokott mértéken felül vonjanak meg maguktól valamit, így akár ételt és italt a szerzetesek, amelyet pedig csakis „az apát beleegyezésével tegyenek”.²²

Találékony virrasztás

Az 5. századig visszanyúló *Apophthegmata Patrum*ban (Ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων γερόντων) Theodosios abbánál az a mondás áll, miszerint emészti a szerzetes a testét, ha megvonja tőle a kenyeret, a virrasztás azonban még jobban emészti a testet.²³ Zoerard-András utóbbit igen találékony módszerekkel biztosította. Egy fatönkre ült, amelyet valamifajta sövénnel vett körül, és ebbe éles nádszálakat szurkált, ily módon biztosítva az „álmoságtól elnehezedett teste” számára a kitartást.²⁴ Ezzel azonban még korántsem érte be, mivel fejére egy fakorongot is illesztett, ennek négy oldalára pedig köveket függesztett, hogy – ha oldalra dől – testét az éles nádszálak rögtön megszúrják, fejét a kövek rögtön megüssék.²⁵ Zoerard-András különös gyakorlatának közvetlen párhuzama nem ismert, ám hasonlóan böjti szokásaihoz jelen esetben is a keleti kultúrkörben találhatunk megfelelő összehasonlítási alapot. A *Historia Lausiaca*ban olvasható Pakhomios (292 k.–348) kapcsán egy bizonyos θρόνος οἰκοδομητος ὑπτιωτέρος-ról, amely a kopt aszkéta első regulájában is feltűnik (καθισματιον) és amelyet a démonok elleni küzdelemre fejlesztett ki.²⁶ Ahogyan Galatai Palladius (368. k.–431 k.) fogalmaz, ennek a *háttámlás széknének* az volt a lényege, hogy a szerzetes ne feküdjön vízszintesen a földön, így ülő testhelyzetben pedig nem merülhet mély és pihentető álomba.²⁷ Pakhomios görög *vitája* a széket az aszkéta egy másik gyakorlatából eredezteti, amelynek lényege szintén az alvásmegvonás volt, hiszen ülő helyzetben próbált elaludni anélkül, hogy oldalra dőlve a falhoz ért volna. Scythopolis-i Kyrillos (525 k.–558 k.) Meliténei Nagy Euthymiosról (377–473) írt életrajzában beszámol

²² San Benet de Núrsia: *Regula Monachorum*. Text llati segons el manuscript de Sankt-Gall. In: Ignasi M. Fossas (szerk.): *Regla per als monjos: text llati/català*. (Subsidia Monastica 21.) Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997. XLIX. 8.

²³ [N. n.]: Ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων γερόντων. In: Jacques Paul Migne (szerk.): *Patrologiae cursus completus. Series Graeca i. m. LXV*. 197.

²⁴ „Planatum equidem truncum quercinum sepe circumdedit et per ipsum sepe arundines acutas ex omni parte infixit. Ipse vero in trunco sedens” – SRH II. 359.

²⁵ „Insuper et ex ligno coronam factam capiti suo circumponebat, ad quam quatuor in partibus quatuor lapides suspendebat, ut si caput sopitum quocumque inclinaret, lapide percuteretur.” – Uo.

²⁶ David Brakke: *Demons and the Making of the Monk. Spiritual Combat in Early Christianity*. Cambridge: Harvard University Press, 2006. 87.

²⁷ „Καθευδέτωσαν δὲ μὴ ἀνακείμενοι, ἀλλὰ θρόνους οἰκοδομητοὺς ὑπτιωτέρους πεποιηκότες καὶ θέντες αὐτῶν ἐκεῖ τὰ στρώματα καθευ δέτωσαν καθήμενοι. Φορεῖτωσαν δὲ ἐν ταῖς νυξὶ λεβιτῶνας λινοὺς ἐξωσμένοι.” – Palladius: *Historia Lausiaca* (recensio G). ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΛΑΥΣΙΑΚΟΝ. In: Gerhardus Johannes Marinus Bartelink (szerk.): *Palladio: La Storia Lausiaca*. Verona: Fondazione Lorenzo Valla, 1974. 32.3.

róla, hogy az apát sosem aludt fekvé, hanem gyakran egyszerűen csak ülve, vagy más-kor karjait is kikötve cellája falaihoz. A palesztin gyakorlathoz hasonlóan a szíriai szerzetesek életében is kiemelt szerepet kapott a virrasztás, olykor szintén úgy próbáltak az éjjel aludni valamennyit, hogy hátuk nem érhetne el a talaj szintjét. Nazianzi Szent Gergely számol be egy egyszerű szír remetéről, aki húsz napon keresztül böjtölt, testét bilincsekkel béklyózta meg és a pusztta földön aludt.²⁸ Zoerard-András gyakorlatának és elszigeteltségének, úgy vélem, rendkívül szoros előképei voltak az ún. *dendriták* is. A 4. században kialakult keleti aszkézis követői az ismertebb *stylitákkal* szemben, akik oszlopok tetején töltötték idejüket, fákön, illetve azok odvában laktak, vagy legalábbis gyakran ott virrasztottak.²⁹ A 10. században élt Stylita Szent Lukács maga is szerzetes volt, ám éjjelente kiszökve kolostorából egy fa odvában virrasztott.³⁰ Zoerard-Andrásról szóló kora újkori metszeteken (1. kép) hasonló ábrázolásokat látunk. Természetesen ezekből konkrét következtetések nem vonhatók le a 11. századi aszketikus praktikákra nézve, azonban új ötletet adnak az anakhoréta önsanyargató eszközeinek elképzeléséhez. Mór eredeti szövege kissé homályban hagyja, hogyan is nézett ki pontosan a remete által kialakított környezet. Mivel csak egyfajta szövedékbe szurkálta az éles náddarabokat, amellyel ülőhelyét körbevette, úgy vélem, ez nem feltétlenül tartotta volna meg a testének teljes súlyát, ha eldőlt volna. Egyértelmű, hogy valamifajta szilárd támasztéknak is lennie kellett emellett. Mindebből valóban ésszerűen adódik, hogy ezt a segítséget legkönnyebben a tönk fölött magasodó fa odva nyújthatta volna.

Ennél némiképp találékonyabb módszerek azonban már az *Aphophthegmata Patrum*ban (Ἀποφθέγματα τῶν ἀγίων γερόντων) is olvashatóak, így Bessarión abba (?–466 k.) mondta: „Negyven napon keresztül éjjel-nappal álltam szűrös tövisbokrok közepette, és nem aludtam el”.³¹ Ugyanez a Bessarión jelentette ki azt is, hogy: „Negyven éven keresztül nem feküdtem az oldalamba, hanem ülve vagy állva aludtam”. Meglátásom szerint éppen ez a Bessarión-féle gyakorlat áll legközelebb Zoerard-Andráséhoz, mivel az előző példákkal ellentétben ő szintén nem csupán pihentető alvást próbálta megakadályozni, hanem virrasztása testi fájdalommal is összekapcsolódott, amikor az éles nádszálak „megfenyítették” engedetlen testét. Ugyanúgy, ahogyan Benedek tövi-

²⁸ Edward Butler: *The Lausiac History of Palladius: A Critical Discussion Together with Notes on Early Egyptian Monachism*. [H. n.]: Kessinger Publishing, 2004. 243.

²⁹ Lukas Amadeus Schachner: *The Archeology of the Stylite*. In: David M. Gwynn – Susanne Bangert (szerk.): *Religious Diversity in Late Antiquity*. (Late Antique Archaeology 6.) Leiden: Koninklijke Brill NV, 2010. 329.

³⁰ Constantine P. Charalampidis: *The Dendrites in Pre-Christian and Christian Historical-Literary Tradition and Iconography*. (Studia archaeologica 73.) Roma: L’Erma, 1995. 74.

³¹ „Εἰπὲν ὁ ἀββᾶς Βισαρίων (sic!), ὅτι Τεσσαράκοντα νυχθήμερα ἔμεινα μέσον ῥάμνων, στήκων, μὴ κοιμώμινος; Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Βισαρίων εἶπεν, ὅτι Τεσσαράκοντα ἔτη οὐκ ἔθικα ἑαυτὸν ἐπιπλευρὸν, ἀλλὰ καθήμενος, ἢ στήκων ἐκοιμώμην.” – Jacques Paul Migne (szerk.): *Patrologiae cursus completus. Series Graeca i. m. LXV*. 141.

ses bokrok közé vetette magát, hogy gondolatait megtisztítsa, Zoerard-András is éles nádszálakkal parancsolt fegyelmet önmagának.

Szintén érdemes kiemelten megemlíteni a zoborhegyi remete egyik kortársát, Dominicus Loricatust (995–1060). Közismert melléknevét az általa az egyszerű szőr-csuha helyett folyamatosan viselt fémingről (*lorica*) kapta. Az ő emlékét vitte tovább Laurentius Loricatus (?–1243), az apuliai származású, subiacói remete, aki továbbfejlesztette elődje eszközeit és egyben Zoerard-András abroncsához rendkívül hasonló szerkezetet készített, szintén az elalvás megakadályozása céljából.³² Egy fémabroncsot tett a fejére, amelynek minden oldaláról fémdarabok csüngtek alá megakadályozandó a lefekvését, és ily módon állva kelljen aludnia is.³³ Elképzelhető, hogy virrasztási módszerük egy közös előképre nyúlik vissza, amelyről nem maradt fenn, vagy egyelőre még nem ismerünk írásos forrást, illetve Laurentius akár értesülhetett is Zoerard-András különös találmányáról, amelyből ihletet merített. Noha Laurentius és Zoerard-András egyaránt bencések voltak, mindketten tökéletesen megfeleltek az éppen az ezredforduló után kikristályosodó kamalduli rend remeteeszményének. Dominicus Loricatus Fonte Avellana monostorába vonulva pedig első kézből találkozhatott a formálódó új rend szellemiségével, *vitáját* maga Damiáni Szent Péter írta meg, a rendalapító Ravennai Szent Romuald legfőbb tanítványa. A kamalduli rend – a bencéseken és a pálosokon kívül, ahogyan arról az *Acta Sanctorum* bollandista hagiográfusa is említést tesz – később Zoerard-Andrást magáénak vallotta, a kora újkor hajnalán pedig reprezentációjában is fontos szerepet juttatott számára.³⁴ Ismeretes, hogy Romuald huszonnégy társával valóban Magyarországra indult 1008 körül, hogy ott térítőmunkát végezzen. Azonban Damiáni Péter feltehetően minden bizonnyal említette volna a *Vita Romualdi*-ban Zoerardust is, ha közvetlen kapcsolatban állt volna velük. Nem illik továbbá a rendalapító jóslata sem a rablók által meggyilkolt Zoborhegyi Szent Benedekre, miszerint egyikük sem fog mártírrhalált halni. Végző soron pedig a zobori anakhoréta azért sem lehetett szerzetük tagja, mivel Romuald a rendet hivatalosan

³² Marina Miladinov: *Margins of Solitude* i. m. 122.

³³ „In capite vero unum circulum gestabat habentem in superiore parte duas virgas ferreas transversas in modum crucis quarum una pendeat ab occipite usque ad frontem, altera ab aure usque ad aurem pertingebat in quibus pendeabant duae laminae ferreae ab utraque parte utramque tangentes mandibulam, in quarum qualibet quinque clavi affixi erant ab intus habentes aculeos ut. quando caput deponere volebat ad dormiendum penitus ab iisdem citius expergisceretur, quare coactus erat, appodiatu rupi, stando somnum capere.” – André Vauchez: *La sainteté en Occident aux derniers siècles du Moyen Age. D'après les procès de canonisation et les documents hagiographiques.* (Bibliothèque des Écoles française d'Athènes et de Rome 241.) Roma: École française de Rome, 1988. 226.

³⁴ Ilkó Krisztina: Sancte Andrea Zoerarde, Serve Dei, defende ecclesiam! Szent Zoerard-András (Szórád) három barokk kori ábrázolása a Santa Maria in Gradi kamalduli kolostortemplomban. In: Szávay László (szerk.): *Vidimus enim stellam eius. Konferenciakötet.* (Károli könyvek) Budapest: L'Harmattan, 2011. 183–191.

csupán 1034-ben alapította meg Camaldoliban. „Destrue te totum”³⁵ – áll Romuald kis regulájában, amely valóban tökéletesen illik Zoerard-András aszkézisére, még ha ő maga sohasem volt kamalduli szerzetes.

Cilicium

Míg Dominicus Loricatus, akit Damiani Péter a „hús sanyargatásának mestereként” említ,³⁶ közvetlenül a testén hordta fémből készült ruházatát, Zoerard-András ciliciumot viselt, ám korántsem megszokott mélységben. Minderről nem is tudott senki, csak halálát közeledni érezvén szolt a jelenlévőknek, hogy testét egyedül Fülöp apát vetköztetheti le, hogy megmossák. Ekkor vették csak észre a ciliciumot, amelyről Mór így ír: „A lánc belül a húsba ette be magát, és kívül már bőrrel volt benőve. Hanem nem is tudták volna meg a mártíromság e módját, hacsak a köldökénél elő nem tűnt volna a lánc kötése. Amint pedig a láncot kibontották és a testből kivonták, tisztán hallatszott, ahogy a bordákat horzsolta.”³⁷ Ugyan számos más, sokszor súlyától a testet is meggömbítő vagy heves fájdalmat okozó cilicium viselés ismert nyugati és keleti szentek életrajzaiban is, ez az egészen a húsba belenövő vezeklővön azonban még ezek közt is kivételesnek számít. Némiképp rokon megpróbáltatás olvasható Stylita Szent Simeon (392–459) életrajzában, aki egy vízmerő vödör kötelét kötötte titkon az oldalára cilicium gyanánt, és az egy év alatt „egyre beljebb vájta magát a húsába, és emésztette a testét úgy, hogy a kötél megrothadt az igaz rothadó húsától”.³⁸

Zoerard-András vezeklőve később elsőszámú ereklyéje lett. Egy része bizonyosan a zaborhegyi monostorban vagy a nyitrai Szent Emmerám-székesegyházban maradt, Fülöp apát a felét pedig Mór püspöknek ajándékozta.³⁹ Ezt a darabot kérte el később Géza herceg, akinek kívánságát a nagylelkű püspök „nem tudta megtagadni”. Az ajándékozás legvalószínűbb dátuma 1064 húsvétja, amikor Salamon és Géza kibékülésüket követően Pécsen Mór vendégei voltak. Mivel erről az eseményről a legenda is szót ejt, kissé nehezen érthető az a szakirodalomban eddig Richard Pražák nyomán erősen meggyökeresedett képzet, miszerint Mór 1064 előtt fejezte volna be *vitáját*, hogy azt

³⁵ „Rombold le önmagad teljesen” – Querfurti Brunót idézi: Mary Carruthers: *The Craft of Thought. Meditation, Rhetoric, and the Making of Images, 400–1200*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 310.

³⁶ Richard Robert Madden: *Phantasmata or Illusions and Fanaticism of Protean Forms Productive of Great Evils*. London: T. C. Newby, 1857. 373.

³⁷ „Cathena carnes intus putrefaciens cute foris est obducta. Sed nesciri hoc genus martyrii posset, nisi ad umbilicum ligati nodus appareret metalli. Soluta vero cathena dum ex corpore trahitur, sonus costarum elisarum graviter auditur.” – SRH II. 360.

³⁸ Bugár M. István (ford.): Antonios: A Boldog Oszlopos Simeon élete és tettei. In: *Oszlop a hegyen. Stylita Szent Simeon élete*. (Eulogia 2.) Budapest: L'Harmattan, 2009. 81.

³⁹ SRH II. 360.

Gézának ajánlhassa, amikor a láncot is átnyújtotta neki.⁴⁰ Az 1064 azonban ily módon a legenda keletkezésének alsó időhatárát szolgáltatja.⁴¹

Összefoglalás

Zoerard-András előzőekben bemutatott egyedülálló aszketikus gyakorlata, nem csupán a 11. században élt magyarországi szentéletű férfiak közül emeli ki a remetét, hanem nehéz összevetési alapot nyújtani hozzá még tágabb hagiográfiai kontextusban is.

Úgy vélem, a zoborhegyi remete virrasztási és böjtölési gyakorlata előképeinek feltárása közelebb visz a Szent Ipoly-monostor gyökereinek és az abból fakadó kulturális sajátosságainak megértéséhez. Ezen előzmények esetében kiemelt szerepet kapott a keleti, főként szír–palesztin életideál, erre utal az a kivételes fegyelem is, amely Zoerard-András legsajátosabb vonása jámborsága mellett. Úgy gondolom, fontos nyomatékossítani, mennyire szoros kapcsolat állt fenn a monostora, illetve lelki irányítójuk, Fülöp apát és a remete között, amely vonás jól illeszkedik a 10–11. század hagiográfiai irodalma alapján rajzolható a szerzetesi mozgalmakról.⁴² Grimlaicus 10. században keletkezett *Regula solitaria* ugyanúgy csupán a *vita solitaria* két eltérő válfajának tartja a szerzetes és a remete hivatását. A teljes magányba vonulás előtt pedig a szerzetesség felvételét javasolja, ugyanúgy, ahogyan azt Zoerard-András tette. De igen hamar hasonló gyakorlat fejlődött ki a már többször említett kamalduli rend esetében is.⁴³ Az itáliai és görög hatás két irányból is érinthette Nyitra vidékét. Egyrészt német közvetítéssel, ezt jól mutatja a székesegyház Szent Emmerám patrocíniuma, amely regensburgi kapcsolatokat tételez fel, és a zoborhegyi Szent Ipoly-monostoré (Hyppolitus, St. Pölten), amely pedig a passauai püspökség St. Pölten-i magánmonostorának irányába mutat.⁴⁴ Vandière-i János (900 k.–974) – aki maga is remete szeretett volna lenni – itáliai zárándoklata után szintén a jóval szigorúbb bazilita szerzetesi életformát tekintette példának a gorzei reform elindítása során, amelynek meghatározó vonásai lettek a virrasztás, a szigorú aszkézis és a kemény fizikai munka.⁴⁵ Szent Wolfgang püspök (972–994) munkájának köszönhetően trieri közvetítéssel érkezett Regensburgba a mozgalom, ahonnan hatása már a 10. század végén elérte a délnémet

⁴⁰ Richard Pražák: Mór püspök i. m. 331.

⁴¹ Ilkó Krisztina: A Boldog Mór i. m. 91.

⁴² Susan Wood: *The Proprietary Church in the Medieval West*. Oxford: Oxford University Press, 2006. 130.

⁴³ Gabriela Signori: Anchorites in German-speaking Regions. In: Liz Herbert McAvoy (szerk.): *Anachoritic Traditions of Medieval Europe*. Woodbridge: Boydell Press, 2010. 46.; Roberto Bosi: Camaldolesi. In: Uő (szerk.): *Gli ordini religiosi. Storia e spiritualità*. (Biblioteca mistica 11.) Firenze: Nardini Editore, 1997. III. 45–49.

⁴⁴ Koszta László: Remeték a 11. századi Magyarországon. *Aetas* 23, No. 1 (2008): 46.

⁴⁵ Corina Walther: *Die Religiosität Ottos III. Ein mittelalterlicher Herrscher im Spannungsfeld zwischen gesellschaftlicher Erwartung und persönlichem Anspruch*. München: GRIN Verlag, 2003. 14.

és bajor területek szerzetesi közösségeit. Így Niederaltaichot is, amely önmagában is külön reformközponttá alakult.⁴⁶ Regensburg közvetíthette egyben a *Regula Concordia* szigorú szabályzatát is a 10. század végén.⁴⁷ Másrészt a Gizella és István 990 körüli házasságát követően az egyházszervezet kiépítésében is érvényesülő erős bajor hatáson túl számolnunk kell a közvetlen itáliai kapcsolatokkal is. Romuald térítőútja szintén elsősorban az anakhoréta életesményt közvetítette hazánk felé, illetve ami még ennél is jelentősebb, a Magyarországon is – igaz, csak rendkívül szűk körben – gyökeret verő bizánci, görög rítusú szerzetességgel.⁴⁸

Az előzőekben tehát Zoerard-András askézisének lehetséges előképeit, lehetséges forrásait próbáltam feltárni. Amit szintén érdemes hangsúlyozni, hogy életútja nem maradt teljesen gyökértelen kísérlet. Sőt, folytatója tanítványa, a szintén zoborhegyi bencés szerzetes, Benedek lett.⁴⁹ Noha a Mór által írt legenda mindkettőjük élettörténetét céljával tüzi ki bemutatni, Zoerard-András *discipulus*áról jóval kevesebb szó esik. Ez nem meglepő, hiszen mindössze három éven keresztül folytathatta mestere gyakorlatait, majd rablók ölték meg és dobták dühükben a Vág folyóba.⁵⁰ Akkor miért van szó mégis *Szent Zoerard-András és Benedek* legendájáról? Azon kívül, hogy egyetlen valódi követőjévé vált – a rendkívül szoros mester-tanítvány hierarchikus viszonya szintén a bizánci szerzetességet idézi –, egyben Benedek volt fő összekötőpontja a külvilággal, illetve elsősorban az ő tolmácsolásából értesült Mór is Zoerard-András életének részleteiről.⁵¹ Mivel származásáról nem szól külön Mór *vitája*, feltételezhető, hogy maga is Nyitra környékén született, így a nép körében ismert helyi szentté válhatott. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy *népszerűbb* lett volna akár csak a helyi lakosság körében is, hiszen életrajzuk kivétel nélkül olyan *post mortem* csodatételeket sorakoztat fel, amelyek esetében a környékbeli lakók éppen Zoerard-Andráshoz és nem Benedekhez, vagy esetleg mindkettőjükhöz fohászkodtak közbenjárásért. Azonban ennek okán nem is feltétlenül kellett Zobor helyett csak Pannonhalma felé orientálódnia, ahogyan azt Viliam Judák írja.⁵²

⁴⁶ Markus Osterreider: Kulturverbindungen zwischen Regensburg und Kiev (10.–13. Jh.) und die Rolle der Iren. In: Hermann Beyer-Thoma (szerk.): *Bayern und Osteuropa. Aus der Geschichte der Beziehungen Bayerns, Frankens und Schwaben mit Rußland, der Ukraine und Weißrußland*. Wiesbaden: Otto Harrasowitz Verlag, 2000. 60–61.

⁴⁷ Török József: *A magyar föld szentjei*. Debrecen: Tulipán Könyvkiadó, 1991. 63.

⁴⁸ Koszta László: Remeték i. m. 48–49.; Moravcsik Gyula: Görög nyelvű monostorok Szent István korában. In: Serédi Jusztnián (szerk.): *Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján*. I–III. köt. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1938. I. 225–260.

⁴⁹ Michal Repovský: *Kronika dejín Slovenska*. Košice: Typopress, 2010. 125–126.

⁵⁰ SRH II. 359.

⁵¹ „Benedictus [...], qui mihi de eodem venerabili omnia, que scripsi iam, retulit.” – SRH II. 360.

⁵² Viliam Judák: Najstaršie miesta kultu Sv. Svorada-Andreja a Beňadika na Slovensku a úcta ich relikvií. In: Leszek Migrała (szerk.): *Święty Świerad i jego czasy i. m. 222*.

Szent Zoerard-András nem csupán sokféle tradícióból építkező, kiemelkedően invenciózus és eltökélt aszketikus gyakorlatot valósított meg, hanem egy olyan életideált, amelynek még követője, Benedek is felvételét a szentek sorába az 1083-as, első magyarországi kanonizáció során: „O qualis meriti vir ante Deum!”⁵³

THE EXTREME FORMS OF ASCETIC PRACTICE IN THE *LIFE OF SAINT ZOERARD-ANDREW*

Saint Zoerard-Andrew was the first canonised person in the Hungarian Kingdom (1083), who is the main character of the earliest piece of the Hungarian hagiography (c. 1064–1070), written by Maurus, bishop of Pécs. Around the millennium, Zoerardus went abroad to the Monastery of Zobor and started practicing an extreme ascetic and solitary life.

In my study I suggested ways to understand his uncommon self-lacerations and to trace their origin. We know from his *Life* that Zoerard-Andrew had an extremely stiff fasting practice, ate only one nut daily in the forty days of the Lenten period (*Quadragesima*). His abbot, Philip gave the nuts to him in a similar way what we read about the palestinian monk, abba Zosimas in the *Life of Mary the Egypt*.

Moreover the hermit of Zobor made a wooden crown with stones hanging on four sides for himself and set on an oak-tree trunk surrounded by sharpened canes to prevent sleep. We can mention several palestinian and syriac examples as similar vigilation methods, like Pachomios and Euthymios the Great, but possibly the most relevant is the practice of abba Bessarion who said that he remained standing among thorns in the desert without sleeping for forty nights and never laid down for forty years while he slept. Bessarion not only tried to keep vigil in some way, but he punished himself with physical pain suffered from the thorns to control his body. Some aspects of Zoerard-Andrew's vigilation are similar to the dendrites as well, the special type of stylites, that live or keep vigil in the hole of a tree or on the top of it. Besides these he mortified his body with a cilice – like Simeon the Stylite –, overgrown with his own flesh.

The relations found to Eastern Monasticism has exceeded our expectations, , albeit many historians identified already the probable connections of the Monastery of Zobor to some orthodox rites. It is certain that his ascetic life was not a sole attempt, his follower, Benedict earned his sainthood by dying as a martyr for his faith as well.

Keywords: Saint Zoerard-Andrew, asceticism, vigilation, Quadragesima, monasticism

⁵³ „Ó, milyen nagyérdemű férfi Isten előtt!” – SRH II. 361.